

Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin İncelenmesi*

Süreyya BULUT** Gül ERTEM*** Ümran SEVİL****

Özet

Giriş: Eleştirel düşünme, bir sorun ya da durum üzerine akıl yürüterek bir yargıya ulaşmak biçiminde özetlenebilir. **Amaç:** Bu çalışma Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini incelemek amacıyla yapılmıştır. **Yöntem:** Veriler kişisel bilgi formu ve California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın evrenini 2005–2006 bahar döneminde eğitim gören Sağlık Yüksekokulu öğrencileri (N=195), örneklemini ise verilerin toplandığı gün okulda bulunan öğrenciler (n=118) oluşturmuştur. **Bulgular:** Araştırmaya katılan öğrencilerin %44.1'i 22-23 yaş grubundadır. Öğrencilerin annelerinin %63.6'sı, babalarının %53.4'ü ilk- orta okul mezunudur. Öğrencilerin %44.9'u yayın takip etmekte, % 85.6'sı TV izlemektedir. Öğrencilerin eleştirel düşünme ölçek puan ortalaması 211.03 ± 22.72 olarak bulunmuştur. Buna göre ise öğrencilerin çoğunluğunun (%90.7) eleştirel düşünme düzeyinin düşük olduğu saptanmıştır. **Sonuç:** Çalışmada öğrencilerin okudukları sınıflara göre eleştirel düşünme düzeyi puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=6,779$ $P0,000 <0,05$). Öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyi ile anne baba eğitimi, öğrencilerin yayın takip etme durumları, TV izleme durumları, gelir düzeyleri ve ailelerinin oturdukları yerleşim yerleri arasındaki ilişki incelendiğinde ise aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar sözcükler: Eleştirel düşünme, Hemşirelik, hemşirelik öğrencisi

Examination Of Nursing Students' Level Of Critical Thinking

Background: Critical thinking can be summarized as thinking through a problem or situation to make a judgment. **Objectives:** This study was conducted for the purpose of determining School of Nursing students' level of critical thinking. **Methods:** Data were collected using a personal information form and the California Critical Thinking Disposition Inventory. The research population was all of the students educating in 2005-2006 semester at School of Nursing (N=195) and the sample was all of the students present on the day that data were collected (n=118). **Results:** The majority (44.1%) of the students participating in the research were in the 22-23 year old age group. The majority of the students' mothers (63.6%) and fathers (53.4%) were primary school graduates. Of the students participating, 44.9% regularly read periodical publications and 85.6% watch TV. The students' mean critical thinking score was 211.03 ± 22.72 . Based on this the majority of the students (90.7%) have a low level of critical thinking. **Conclusion:** A statistically significant difference was found in the students' critical thinking score mean according to their class in school ($t=6.779$; $p=0.000 <0.05$). No statistically significant differences were found in the students' mean critical thinking score according to their parents' educational level, the students' status of reading periodical publications or watching TV, family income level, or family's place of residence. **Key Words:** critical thinking, nursing, nursing student

* **Uzm.Hemşire, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, Bornova-İzmir, *** Yard. Doç.Dr., Ege Üniversitesi Ödemiş Sağlık Yüksekokulu Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ödemiş-İzmir, **** Prof.Dr., Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Kadın Sağlığı ve Hast. Hemşireliği Anabilim Dalı, 35100-Bornova-İzmir, e-mail:umransevil @gmail.com, umran.sevil@ege.edu.tr

GİRİŞ

Toplumda sosyokültürel ve politik açıdan ortaya çıkan dinamik değişiklikler birçok sistemde olduğu gibi sağlık bakım sistemi üzerinde de etkili olmaktadır. Bu değişimler ve artan talepler sağlık çalışanlarının ve hemşirelerin sorumluluklarını artırmakta ve klinikte yeterli, kendine güvenen, problem çözüme, bağımsız düşünme, karar verme, çok boyutlu bakım ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişimini gerekli kılmaktadır (Dil ve Öz, 2005).

Düşünme, içinde bulunulan durumu anlayabilmek için yapılan aktif, amaca yönelik zihinsel süreçtir (Cüceloğlu, 1993). Eleştirel düşünme ise, bireylerin kendilerinin ve başkalarının düşünce, fikirlerini daha iyi anlayabilmeleri, açıklayabilmeleri için gerçekleştirilen etkin, aktif, organize, örgütlü ve işlevsel bir bilişsel süreçtir. Aynı zamanda önyargıların, varsayımların, sunulan her türlü bilginin sınındığı ve değerlendirildiği; farklı yöntemlerin ve sonuçlarının tartışıldığı, sonunda karara varmayı hedefleyen düşünce biçimidir (Argüden, 2005; Cüceloğlu, 1993; Kökdemir, 2003b). Eleştirel düşünme, bir sorun ya da durum üzerine akıl yürüterek bir yargıya ulaşmak biçiminde özetlenebilir (Akar ve Kutlu, 2004).

Eleştirel düşünme, sanılanın aksine, olguların ya da bulguların sürekli eleştirilmesi ya da sürekli yanlışlar bulmak

anlamına gelmemektedir. Eleştirel düşünmeden kasıt, okunan, bulunan ya da söylenen bilgiler hakkında mutlak bir sonuca varmak yerine, alternatif açıklamalar olabileceğini de göz önünde bulundurmadır (www.sevketkeser.net).

Eleştirel düşünme sürecinin içerdiği beceriler arasında; kanıtlanmış gerçekler ve öne sürülen iddialar arasındaki farklılığı yakalayabilme, elde edilen bilgilere ait kaynakların güvenilirliklerini test edebilme, ilişkisiz bilgileri kanıtlardan ayıklayabilme, önyargı ve bilişsel hataların farkında olabilme, tutarsız yargıların farkına varabilme, etkili soru sorabilme, sözlü ve yazılı dili etkili kullanabilme ve bireyin kendi düşüncelerinin farkına vardığı üst biliş ve benzerleri vardır. Bu beceriler, eleştirel düşünme eğitiminin de temellerini oluşturmaktadır (Kökdemir, 2003a; Kökdemir, 2003b). Eleştirel düşünme egzersizleri tek bir derse ya da konuya bağlı olmalıdır. Genel bilim eğitiminin, eleştirel düşünme tabanında verilmesi gerekir (www.sevketkeser.net).

Çağdaş eğitim anlayışında, hazır bilgileri sorgulamadan kabullenen bireyler yetiştirmek yerine, neyi, niçin ve nasıl öğrenmesi gerektiğini bilen, öğrendiği bilgileri kullanan, geliştiren ve yeni bilgi üreten bireylerin yetiştirilmesi amaçlanır. Bu nedenle günümüz eğitim sisteminin en önemli rollerinden biri topluma eleştirel

düşünen bireyler kazandırmaktır (Akbiyık, 2002).

Eleştirel düşünme becerisinin öğretimi sırasında engel oluşturabilecek sekiz davranış biçimi belirlenmiştir. Bu davranışlar; düşünmeden tepki verme, her basamakta yardıma gereksinim duymak, neden sonuç ilişkisi kuramamak, algılama güçlüğü yaşamak, dogmatik olmak, esnek olmamak ve dar kurallar çerçevesinde hareket etmek, güvenli olmamak, düşünceyi zaman kaybı olarak görmektir. Demokratik ve insancıl sınıf ortamlarının, eleştirel düşünme becerisini geliştirmek için önemli bir önkoşul olduğu, diğer taraftan bu becerilerin kazandırılabilmesi için öğretimin nasıl yapılandırılacağına, hangi yaklaşımın temel alınacağına da ayrıntılı bir biçimde tasarlanmasının zorunluluğu kaçınılmazdır (Akar ve Kutlu, 2004; Chenoweth, 1998; Mangena ve Chabeli, 2005).

Sağlık alanında profesyonel olmada gerekli ve önemli bir unsur olan eleştirel düşünme; hemşirelik için birçok kaynaktan elde edilen bilgilerin toplanması ve düzenlenmesi, bu bilgi ışığında neye gereksinim olduğuna karar verilmesi, birçok olası yaklaşımlardan birinin seçilmesi, uygulanması ve işlemin sonuçlarının değerlendirilmesi gibi özellikleri açısından vazgeçilmez bir düşünme sürecidir (Dil ve Öz, 2005).

Yapılan çalışmalar, hemşire eğitimcilerinin öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerinde önemli rolü olduğunu göstermektedir. Eleştirel düşünme kavramını anlayan bir öğrenci:

- Geçerli ve geçersiz gözlem ve çıkarım arasındaki farkı anlayabilmeli,
- Objektif gözle yapabilecek kararlılıkta olmalı ve yeterli kanıt toplayabilmeyi bilmeli,
- Okuduklarında gözlemledikleri ya da keşfettikleri bağlantı ve ilişkileri görebilmeli, bunlardan dikkatli varsayımlar elde edebilmeli.
- Açık fikirli olmaya devam ederken kişisel kararlar oluşturabilmeli,
- Tartışma oluştururken bunların son kesin kararlar olmadığını ve bilimsel bir sürecin parçası olduğunun farkına varabilmelidir (Chenoweth, 1998).

Eleştirel düşünme becerisine sahip kişiler, sadece düşünceye, aynı zamanda düşüncenin sürecine de eleştirel bir bakış açısıyla bakan, sürekli gelişmeyi amaç edinen, kendine güvenen yeni fikir ve düşüncelere açık olan kişilerdir (Argüden, 2005).

Günümüzde tüm meslek üyeleri, gelişmelere ve yeniliklere kolaylıkla uyum sağlayabilmeli, bilgiyi bilgece seçebilmeli, yaratıcı düşünceler üretebilmeli, esnek davranabilmeli, kişiliğini geliştirmeli, özet-

le, çağdaş profesyonel nitelikleri kazanmış olmalıdır. Bu niteliklerin kazanılması öğrencilere çağın getirebileceği yeniliklere kolaylıkla uyum sağlayabilmeleri için temel kavramları özümsetmeyi, eleştirel düşünme gücünü kullanarak sorunları çözümlenebilir becerisini kazandırmayı amaçlayan çağdaş eğitim ile mümkündür (Öztürk ve Ulusoy, 2008).

Hemşirelerin, eleştirel düşünme becerisini geliştirmeleri mesleğin, bilime inanan, bilimsel gerçekleri araştırıp uygulayan ve uygulamalarını kanıta dayalı olarak gerçekleştiren bir disiplin olmasında oldukça büyük öneme sahiptir (Daly, 1998; Dil, 2001).

Eleştirel düşünme tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hemşirelik eğitimi ve uygulama alanlarında oldukça önemli bir konudur. Hemşirelik, sağlıklı/hasta bireye, aileye ve topluma her basamakta hizmet veren bir meslek olması nedeniyle, hemşirelerin eleştirel düşünme becerileri ne kadar iyi gelişirse, o ölçüde toplumun sağlığını koruma, geliştirme, yaşam kalitesini artırma yönünde daha etkin hizmet verebilecekler, daha olumlu davranabileceklerdir (Allen ve ark, 2004; Chenoweth, 1998; Dil ve Öz, 2005; Kökdemir, 2003b; Mangena ve Chabeli, 2005).

Eleştirel düşünme aynı zamanda yönetici hemşirelerin de temel becerisi olmalıdır. Çünkü hemşire liderler ekiplerinde çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme

konusundaki becerilerini geliştirmelerine olanak sağlamalıdır (Banning, 2006; Girrot, 2000; Kawashima ve Petrini, 2004). Eleştirel düşünme eğilim ve becerileri konusunda kendilerini yetiştiren hemşirelerin bu becerilerini klinik uygulamalarına da olumlu bir şekilde yansıttıkları bilinmektedir. Çünkü eleştirel düşünme becerilerini geliştirmiş bir birey gelişimini daha ileriye götürebilir ve zamanı da daha iyi kullanabilir (Cüceloğlu, 1993; Frank, Merritt ve Elstein, 2003). Eleştirel düşünme özellikle entelektüel gelişim açısından son derece önemlidir. Entelektüel gelişim, yeni fikir ve düşüncelerin üretimi açısından olmazsa olmaz bir değerdir.

Hemşirelik bakımının içeriğine ve niteliğine dinamizm kazandıran eleştirel düşünme becerisinin yetersizliği, hizmette kaliteyi, etkinliği ve yeterliliği meslekte profesyonelliği, otonomi ve güç sahibi olmayı olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Dil, 2001).

Bu nedenle hemşirelik mesleği üyeleri ne kadar iyi düzeyde eleştirel düşünme becerisine sahip olurlarsa o ölçüde toplumun sağlığını koruma, geliştirme ve yaşam kalitesini artırma yönünde etkin hizmet verebilirler. Bu amaçla, gelecekte bu yönde hizmet verebilecek hemşireler yetiştirebilmek için eğitimleri sırasında öğrencilere eleştirel düşünme becerisinin kazandırılması önemlidir.

Amaç

Bu çalışma 2005–2006 öğretim döneminde Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde öğrenim gören öğrencilerin eleştirel düşünme düzeylerini ve bazı değişkenlerle ilişkisini belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın bağımlı değişkeni öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri, bağımsız değişkenleri ise öğrencilerin anne baba eğitimi, öğrencilerin yayın takip etme durumları, TV izleme durumları, gelir düzeyleri ve ailelerinin oturdukları yerleşim yerleridir.

Öğrencilerin okudukları sınıflar ve aileleriyle birlikte yaşama durumu ile eleştirel düşünme düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Ancak anne baba eğitimi, öğrencilerin yayın takip etme durumları, TV izleme durumları, gelir düzeyleri ve ailelerinin oturdukları yerleşim yerleri ile eleştirel düşünme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın evrenini Sağlık Yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencileri (N=195), örneklemini ise verilerin toplandığı gün okulda bulunan öğrenciler (n=118) oluşturmuştur. Araştırmanın bağımlı değişkeni, öğrencilerin California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları, bağımsız de-

ğişkenleri ise öğrencilerin yaşları, okudukları sınıflar, anne - baba eğitim durumu, öğrencilerin aileleriyle birlikte yaşama durumu, yayın takip etme, TV izleme durumları, gelir düzeyleri ve ailelerinin oturdukları yerleşim yerleridir.

Sağlık Yüksekokulu, 1996 yılında kurulmuş ve 1997-1998 Eğitim-Öğretim Yılı'nda İngilizce hazırlık sınıfıyla eğitim hayatına başlamıştır. Geçen yıllar içinde Yüksekokul gelişim sürecini tamamlamış ve 2002 yılının Temmuz ayında ilk mezunlarını vermiştir. Yüksekokulu kazanan öğrenciler ilk yıl İngilizce Hazırlık, daha sonra 4 yıllık lisans eğitimlerini tamamlamakta ve “Hemşirelik Lisans Diploması” olarak mezun olmaktadır. Sağlık Yüksekokulu üç katlı modern yapısıyla 4 sınıf, 1 toplantı salonu, 1 kütüphane, 1 hemşirelik uygulama laboratuvarı ve 1 DVD odasına sahiptir. 2005 yılında yaklaşık olarak 180 öğrenciye, 1 Profesör, 2 Yardımcı Doçent ve 11 öğretim görevlisi tarafından eğitim verilmektedir.

Çalışmanın verileri demografik bilgileri içeren anket formu ve geçerlilik güvenilirliği Kökdemir tarafından 2000 yılında yapılmış 51 maddeden oluşan “California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” kullanılarak toplanmış, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .88 olarak belirtilmiştir (Kökdemir 2003b).

Ölçek 1990 yılında Amerikan Felsefe Derneğinin düzenlediği Delphi

projesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ölçek toplam 5'li likert tipi 51 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin kuramsal olarak belirlenmiş ve psikometrik olarak da test edilmiş Doğruyu arama, Açık fikirlilik, Analitiklik, Sistematiçlik, Kendine güven, Meraklılık, Olgunluk olmak üzere 7 alt ölçeği bulunmaktadır, ancak eleştirel düşünme düzeyini belirlemek amacıyla bu ölçeklerin toplamından oluşan puanlama sistemi kullanılmaktadır. Ölçekte her madde için verilen puan esas alınmaktadır. Ancak, olumsuz maddeler (5, 6, 9, 11, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 33, 36, 41, 43, 45, 47, 49,50) ters yönde puan almaktadır. Ölçek değerlendirilmesinde; öğrencilerin maddelere katılma durumlarına göre her maddeye verdikleri puanlar toplanıp sonuç 306 puan üzerinden değerlendirilir. Puanlama sonucunda 240'ın altında puan alanların düşük, 240-300 arasında puan alanların orta ve 300'ün üzerinde puan alanların ise yüksek eleştirel düşünme beceri düzeyine sahip oldukları kabul edilir. Buna göre 240 puan altındaki değerler eleştirel düşünme yeteneğinin

düşük olduğunu, üzerindeki değerler ise yeterli eleştirel düşünme düzeyine sahip olduklarını göstermektedir (Kökdemir, 2003b).

Çalışmanın yapılabilmesi için Sağlık Yüksekokulu Etik Kurulundan yazılı, çalışmaya katılan öğrencilerden de sözel izin alıp, formlar görüşme tekniği ile uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Veriler; SPSS 11.0 paket programında analiz edilerek, öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinin sayı-yüzde dağılımları, eleştirel düşünme düzeyi puan ortalaması ve eleştirel düşünme düzeyi puan ortalaması ile anne baba eğitimi, öğrencilerin yayın takip etme durumları, TV izleme durumları, gelir düzeyleri ve ailelerinin oturdukları yerleşim yerleri arasında varyans analizi yapılarak incelenmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin %44.1'i 20.73'dür. Öğrencilerden sadece 1'i erkek, 22–23 yaş grubundadır. Yaş ortalamaları diğerleri kız öğrencidir.

Tablo1. Öğrencilerin Ebeveyn Eğitimleri ve Gelir Durumuna Göre Dağılımı

ANNELERİN EĞİTİM DURUMU		
Okur yazar değil	11	9.3
Okur yazar	10	8.5
İlköğretim mezunu	75	63.6
Lise ve dengi okul mezunu	16	13.6
Üniversite mezunu	6	5.1
BABALARIN EĞİTİM DURUMU		
Okur yazar değil	2	1.7
Okur yazar	6	5.1
İlköğretim mezunu	63	53.4
Lise ve dengi okul mezunu	35	29.7
Üniversite mezunu	12	10.2
ÖĞRENCİLERİN AİLELERİYLE BİRLİKTE YAŞAMA DURUMU		
Ailesiyle birlikte yaşayan	15	12.7
Ailesiyle birlikte yaşamayan	103	87.3
AİLENİN GELİR DURUMU		
Gelir giderden az	24	20.3
Gelir gidere denk	90	76.3
Gelir giderden fazla	4	3.4
TOPLAM	118	100.0

Öğrencilerin %63.6'sı annesinin, %53.4'ü babasının ilköğretim mezunu olduğunu, %87.3'ü ailesinin yanında

kaldığını ve %76.3'ü ailesinin gelirinin giderlerine denk olduğunu bildirmişlerdir (Tablo-1).

Tablo 2. Öğrencilerin Yayın Takip Etme Durumlarına Göre Dağılımları

Yayın Takip Etme Durumu	Sayı	Yüzde
Yayın takip eden	53	44.9
Yayın takip etmeyen	65	55.1
Toplam	118	100

Yayın Takip Etme Süresi		
Her gün	26	49.1
Haftada bir	6	11.3
Ayda bir	16	30.2
İki üç ayda bir	5	9.4
Toplam	53	100

Öğrencilerin %44.9'u yayın takip etmekte ve bu öğrencilerin takip ettikleri yayınların %25'ini gazete, %20'sini dergiler oluşturmaktadır. Bu yayınları

öğrencilerin %26'sı her gün, %16'sı ayda bir düzenli olarak takip etmektedirler (Tablo-2).

Tablo 3. Öğrencilerin TV İzleme Durumlarına Göre Dağılımları

Öğrencilerin TV izleme durumları	Sayı	Yüzde (%)
TV izleyen	101	85.6
TV izlemeyen	17	14.4
Toplam	118	100
TV izleme süresi		
Her gün	65	64.4
Haftada 1-2 kez	10	9.9
Bazen	26	25.7
Toplam	101	100

Öğrencilerin % 85.6'sı TV izlemekte ve bu öğrencilerin %64.4'ü de TV'yi her gün izlemektedirler. TV izleyen öğrencilerin program tercihlerine bakıldığında; %55.9'unun program tercihi yapmayıp tüm programları izlediği,

%11.8'inin spor, magazin, yarışma, müzik programlarını, %8.8'inin sadece haber ve belgesel programları, %17.6'sının ise sadece müzik programlarını tercih ettiklerini bildirmişlerdir (Tablo-3).

Tablo4. Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Düzeyi Puan Ortalamaları

Ortalama	211.03
Standart Sapma	22.73
Minimum	166.00
Maximum	271.00
N	118
Median	212.00

Öğrencilerin eleştirel düşünme ölçek puan ortalaması 211.03 ± 22.72 (min:166 max:271) olarak bulunmuştur. Bu ortalama ölçeğe göre “düşük” eleştirel düşünme düzeyi olarak sınıflandırılmaktadır. Öğrencilerin %90.7’sinin orta düzey, %9.3’ünün de düşük eleştirel düşünme becerisine sahip olduğu saptanmıştır (Tablo-4).

Öğrencilerin okudukları sınıflara göre eleştirel düşünme düzeyi puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t= 6.779$, $P=.000$). Birinci ve dördüncü sınıflardaki öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamaları diğer sınıflara göre daha yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin aileleriyle birlikte yaşama durumu ile eleştirel düşünme düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($t= .686$ $p=.049$).

Eleştirel düşünme düzeyi ile anne baba eğitimi, öğrencilerin yayın takip etme durumları, TV izleme durumları, gelir düzeyleri ve ailelerinin oturdukları yerleşim yerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

TARTIŞMA

Çalışmaya katılan öğrencilerin %44.1’i 22-23 yaş grubunda yer almaktadır. Dil ve Öz’ün hemşirelik, beslenme ve diyetetik bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerini etkileyen faktörleri inceledikleri çalışmada da öğrencilerin

çoğunluğunu 21-24 yaş grubu oluşturmuştur.

Literatürde yaş ile eleştirel düşünme becerisi arasında ilişki olmadığını gösteren çalışmalar bulunurken, zekâ düzeyi ve yaş arttıkça eleştirel düşünme ve problem çözme becerisinin arttığını belirten çalışmalarda yer almaktadır (Dil ve Öz, 2005; Kawashima ve Petrini, 2004; Mangena ve Chabeli, 2005; Shin, 1998; Tiwari, Avery ve Lai 2003). Öztürk ve Ulusoy hemşirelik lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerini inceledikleri çalışmalarında öğrencilerin yaşları ile eleştirel düşünme gücü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş olup, yaşın ilerlemesiyle eleştirel düşünme düzeyi ortalamalarının arttığını saptamışlardır (Öztürk ve Ulusoy, 2008).

Öğrencilerin çoğunluğunun (%76.3) gelirin giderine denk olduğu belirlenmiştir. Dil ve Öz yaptıkları benzer çalışmada ise öğrencilerin tamamına yakınının (%92.4) sosyoekonomik yapısının orta düzeyde olduklarını belirlenmişlerdir (Dil ve Öz, 2005).

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%90.7) eleştirel düşünme düzeyi puan ortalamalarının düşük olduğu (211.03 ± 22.72) saptanmıştır. Dil ve Öz’ün çalışmaları sonucunda öğrencilerin eleştirel düşünme beceri puan ortalamaları orta düzeyde bulunmuştur (Dil ve Öz, 2005).

Tiwari ve arkadaşları (2003) Çinli ve Avustralyalı hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri arasındaki farkı belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada, Avustralyalı öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin, Çinli öğrencilere göre daha düşük olduğunu ifade etmişlerdir.

Kawashima ve Petrini'nin (2004), Japonya'daki öğrenci hemşireler ile çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme becerilerini incelemeye yönelik yaptıkları çalışmada, hastanelerde çalışmakta olan hemşirelerin eleştirel düşünme beceri puan ortalamalarının, öğrenci grubuna göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin okudukları sınıflara göre eleştirel düşünme düzeyi puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t= 6.779$, $P=.000$). Dil ve Öz (2005) çalışmalarında öğrencilerin öğrenim yılı arttıkça eleştirel düşünme becerilerinde de artış olduğunu saptamışlardır. Yine bu makalede belirtildiği gibi yurt dışında yapılan çalışmalarda da hemşirelik lisans öğrencilerinin öğrenim gördükleri sınıflar arttıkça eleştirel düşünme beceri puan ortalamalarının da arttığı gösterilmiştir (Dil ve Öz, 2005). Öztürk ve Ulusoy (2008) çalışmalarında, öğrencilerin sınıflarına göre eleştirel düşünme ölçeğinden aldıkları puanları incelendiklerinde, eleştirel düşünme beceri düzeylerinin (birinci sınıflar

dışında tutulduğunda), iki, üç ve dördüncü sınıflarda, sınıf yükseldikçe eleştirel düşünme beceri düzeylerinin az da olsa arttığı, özellikle yüksek lisans tez döneminde en yüksek seviyeye ulaştığını saptamışlardır. Ayrıca bu iki öğrenci grubunun eleştirel düşünme düzeyi puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunduğunu, eğitim düzeyi arttıkça eleştirel düşünme düzeyinin arttığını belirtmişlerdir (Öztürk ve Ulusoy, 2008).

Araştırmaya katılan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerin eleştirel düşünme puan ortalamalarının diğer sınıflara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu farkın, hemşirelik öğrencilerinin son sınıfa kadar aldıkları eğitim ve klinik uygulamalarla, mesleki sorumlulukları artırdıkları, buna paralel olarak sorun çözme, bağımsız karar verme ve çok boyutlu düşünmeyi gerektirecek durumlarla karşılaşmaları nedeniyle eleştirel düşünme düzeyi puan ortalamalarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Birinci sınıf öğrencilerinin puan ortalamalarının yüksek olmasının nedeni ise ailelerinin yapısından ve kişilerin bireysel özelliklerinden /farklılıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin aileleriyle birlikte yaşama durumu ile eleştirel düşünme düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur $t=.686$, $p=0.049$.

Öğrencilerden ailesiyle birlikte kalmayanların sorumluluklarının ve tek başına karar vermelerinin artmasına bağlı olarak sorun çözme becerilerinin de arttığı ve bunun da eleştirel düşünme düzeyi puan ortalamalarını arttırdığı söylenebilir.

Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyleri ile öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t= .70$, $p= .675$). Dil ve Öz'ün yaptıkları çalışmada da öğrencilerin anne – baba eğitim düzeyleri ile eleştirel düşünme becerisi arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanamamıştır (Dil ve Öz 2005).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun eleştirel düşünme düzeyi puan ortalamalarının düşük olduğu saptanmıştır. Bu nedenle hemşirelik eğitimi verilirken, öğrencilere mesleki eğitimin yanında eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması ve geliştirilmesi gereklidir. Bu nedenle öğrencilerin hemşirelik eğitimi ve klinik uygulamalarında öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini arttırmak amacıyla, eleştirel düşünmenin ders konularına eklenmesi ve uygulanabilir olmasının sağlanması, bu bağlamda öğrencilerinde içinde bulunduğu çalışmaların, araştırmaların planlanması, eleştirel düşün-

menin hayata geçirilmesi açısından önerilebilir.

Eleştirel düşünme eğitiminin, amaçlarına ulaşabilmesi için derslerde olayları tek bir bakış açısından anlatmak yerine, öğrencilerin farklı bakış açılarının neler olabileceğini görebilecekleri ve üzerinde düşünebilecekleri tartışma egzersizleri yaptırılması, uygun tekniklerle aktif olarak uygulamalar yaptırılması önerilebilir. Bunun sonucunda hemşirelik mesleği üyeleri eleştirel düşünme becerisine sahip olacaklarından toplumun sağlığını koruma, geliştirme ve yaşam kalitesini artırma yönünde etkin hizmet verebileceklerdir.

KAYNAKLAR

- (2008). Düşünme ve Eleştirel Düşünme. İnternet Erişim: www.sevketkeser.net/docs, Erişim Tarihi:06.10.2008
- Akar Vural, R., & Kutlu, O. (2004). Eleştirel düşünme araçlarının incelenmesi ve bir güvenilirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2), 189-199.
- Akbıyık, C. (2002). Eleştirel düşünme eğilimleri ve akademik başarı. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, Türkiye. İnternet Erişim: <http://tez2.yok.gov.tr>, Erişim Tarihi: 06.10.2008.
- Allen, D.G., Rubenfeld, M.G., & Scheffer, B.K. (2004). Reliability of assessment of critical thinking. *Journal of Professional Nursing*, 20 (1), 15-22.

- Argüden, Y. (2005). Yönetim Kurullarında Eleştirel Düşünme. Erişim Tarihi: 9.8.2005, İnternet Erişim: http://www.polater.com.tr/devam.php?sub_page=1&page=bilgi_agaci&new_page=29
- Banning, M. (2006). Measures that can be used to instill critical thinking skills in nurse prescribers. *Nurse Education in Practice*, 6, 98-105.
- Chenoweth, L. (1998). Facilitating the process of critical thinking for nursing. *Nurse Education Today*, 18, 281-292.
- Cüceloğlu D. (1993). *İyi düşün doğru karar ver.* (37. Basım, pp. 1-8) İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Daly, W.M. (1998). Critical thinking as an outcome of nursing education. What is it? Why is it important to nursing practice?. *Journal of Advanced Nursing*, 28 (2), 323-331.
- Dil, C.S. (2001). Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri. Hemşirelik Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara, Türkiye.
- Dil, S., & Öz F. (2005). Hemşirelik Yüksekokulu ve Beslenme ve Diyetetik Bölümü öğrencilerinin eleştirel düşünme becerilerini etkileyen faktörler. *Zonguldak Sağlık Yüksekokulu Dergisi*, 1(1), 2005.
- Frank, D., Merritt, L.S., Elstein, A.S. (2003). Critical thinking and clinical decision making in critical care nursing: A pilot study. *Heart & Lung*, 32 (3), 169-181.
- Giro, E.A. (2000). Graduate nurses: Critical thinkers or better decision makers?. *Journal of Advanced Nursing*, 31(2), 288.
- Kawashima, A., & Petrini, M.A. (2004). Study of critical thinking skills in nursing students and nurses in Japan. *Nurse Education Today*, 24 (4), 280-292.
- Kökdemir, D. (2003a). Eleştirel düşünme ve bilim eğitimi, *PiVOLKA*, 2(4), 3-5.
- Kökdemir, D. (2003b). Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme. Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, Türkiye. İnternet Erişim: <http://www.kokdemir.info/academic/phd.htm>, Erişim Tarihi: 06.10.2008.
- Mangena, A., & Chabeli, M.M. (2005). Strategies to overcome obstacles in the facilitation of critical thinking in nursing education. *Nurse Education Today*, 25, 291-298.
- Öztürk, N., & Ulusoy, H. (2008). Lisans ve yüksek lisans hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1(1), 15-25.
- Shin, K.R. (1998). Critical thinking ability and clinical decision-making skills among senior nursing students in associate and baccalaureate programmes in Korea. *Journal of Advanced Nursing*, 27(2), 414-421.
- Tiwary, A., Avery, A., & Lai, P. (2003). Critical thinking disposition of Hong Kong Chinese and Australian Nursing Students. *Journal of Adv. Nursing*, 44 (3), 298-307.